

გამოხატვის თავისუფლება vs. სასამართლოს ავტორიტეტი აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორების მიხედვით და მისი გავლენა საქართველოს კანონმდებლობაზე

თამარ ავალიანი

ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ

აბსტრაქტი

ნაშრომში გამოკვლეულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა სასამართლოს კრიტიკასთან დაკავშირებით და საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისობის საკითხი საერთაშორისო სტანდარტებთან (აშშ-ს და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკასთან).

სტატია შეეხება სასამართლოს კრიტიკის ფარგლებს აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორების მიხედვით და მის გავლენას საქართველოს კანონმდებლობაზე. ნაშრომში გაანალიზებულია გამოხატვის თავისუფლების ამერიკის შეერთებული შტატების მოდელი და შედარებულია იგი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტებთან. კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ აშშ-ს მოდელის მსგავსად, გამოხატვის თავისუფლების ქართული მოდელი გამოხატვის თავისუფლების თვალსაზრისობრივად ნეიტრალური შეზღუდვის პრინციპს ეფუძნება, რაც გამოხატვის თავისუფლების დაცვის მაღალ სტანდარტზე მიუთითებს. მართლმსაჯულების პროცესის შეუფერხებლად, ჯეროვნად და ეფექტიანად წარმართვის ლეგიტიმური მიზნით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ქართული კონსტიტუციური სტანდარტი ბრანდენბურგის საქმეზე განვითარებული „სამწვეროვანი“ ტესტის გავლენას განიცდის და მის არსს იზიარებს. გამოხატვის თავისუფლების ქართული მოდელით, სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფის ლეგიტიმური მიზნით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა მხოლოდ მართლმსაჯულების შეუფერხებლად და ჯეროვნად განხორციელებისთვის „აშკარა და მყისიერი საფრთხის შექმნის ტესტის“ გამოყენებით უნდა განხორციელდეს და მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული მაღალია ალბათობა, რომ ასეთი ქმედება მოხდება. სასამართლოს კრიტიკის ნაწილში ქართული მოდელი შინაარსობრივად და თვალსაზრისობრივად ნეიტრალურ რეგულირებას ავითარებს და გამოხატვის საგნის შეზღუდვის პრევენციურებას ახდენს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტანდარტით, მოსამართლის საქმიანობასთან დაკავშირებით აზრის გამოხატვა კონსტიტუციურ უფლებად არის მიჩნეული და მაღალი ღირებულებითი დატვირთვა გააჩნია. სასამართლოს ავტორიტეტის დასაცავად როგორც საერთაშორისო, ისე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტანდარტებით „სიტყვის მართლმსაჯულების ობიექტად ქცევა“ და მასში გაუმართლებელი ჩარევა დაუშვებელია.

საკვანძო სიტყვები: სასამართლო, კრიტიკა, ფარგლები, შეფასება.

შესავალი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტანდარტით, მოსამართლის საქმიანობასთან დაკავშირებით კრიტიკული აზრის გამოხატვა კონსტიტუციურ უფლებად არის მიჩნეული¹, რომლის მიმართაც მოსამართლეს, როგორც საჯარო პირს, თმენის ვალდებულება გააჩნია. სასამართლო სისტემაში მიმდინარე რეფორმები და საქმიანობა მომეტებული საჯარო ინტერესის საგანია, რომლის მიმართაც შესაძლებელია განხორციელდეს კრიტიკული გამოხატვა. „იდეათა თავისუფალი ბაზარი“ ინდივიდისა და საზოგადოების განვითარების საფუძველია, რაც დებატების პლურალიზმსა და კამათში ვლინდება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, მოსამართლეების მიერ სათანადოდ იყოს გააზრებული გამოხატვის თავისუფლების ღირებულებითი მასშტაბი და მისი როლი ფასეულობებზე ორიენტირებული თავისუფალი საზოგადოების ჩამოყალიბებაში.

სტატიაში ძირითადად გაანალიზებულია სასამართლოს (მოსამართლის) კრიტიკის ფარგლები გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელის მიხედვით და მისი გავლენა საქართველოს კანონმდებლობაზე.

ასევე, გამოკვლეულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა სასამართლოს კრიტიკასთან დაკავშირებით და საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისობის საკითხი საერთაშორისო სტანდარტებთან.

1. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტი“, როგორც გამოხატვის თავისუფლების დაცვის გარანტია

ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველი შესწორება² გამოხატვის თავისუფლების მაღალი სტანდარტით დაცულობის კონსტიტუციური გარანტიაა. კონსტიტუციის პირველი შესწორება იმპერატიულად და აბსოლუტური ფორმით განსაზღვრავს, რომ აშშ-ს კონგრესს ეკრძალება ისეთი კანონის მიღება, რომელიც სიტყვის ან პრესის თავისუფლებას ზღუდავს³. პირველი შესწორების შინაარსთან დაკავშირებით უნდა გაირკვეს ორი საკითხი: ერთი, რამდენად მიემართება პირველი შესწორების კონსტიტუციური მოწესრიგება მხოლოდ აშშ-ს კონგრესს და მეორე, არის თუ არა კონსტიტუციის პირველი შესწორება აბსოლუტური ხასიათის ჩანაწერი, როგორც ნორმის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან იკვეთება.

მიუხედავად იმისა, რომ თითქოს, ერთი შეხედვით ჩანს, რომ პირველი შესწორება მხოლოდ კონგრესს მიემართება, ეს ასე არ არის. აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ არაერთ საქმეზე განმარტა, რომ პირველი შესწორების მიზნებისთვის მოხსენიებული კონგრესი მოიცავს არა

¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/482,483,487,502 „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მომრავა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები ზვიად მიდიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშყარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 18 აპრილი. პარაგრაფი 67.

² First Amendment of the US Constitution, https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment [უ.გ.24.09.2021].

³ იქვე.

მხოლოდ საკანონმდებლო ხელისუფლებას, არამედ, მთელს ფედერალურ მთავრობას⁴. ვინაიდან აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორებით დაცული უფლებები ამერიკის კონსტიტუციური წყობის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნდამენტია⁵, იგი ხელისუფლების ყველა შტოსთვის მხოლოდ კონსტიტუციური დანაწესია. ამასთანავე, მიუხედავად იმისა, რომ ერთი შეხედვით პირველი შესწორება აბსოლუტური მოწესრიგების შთაბეჭდილებას ქმნის და კონსტიტუციის დონეზე არ განსაზღვრავს მისი შეზღუდვის საფუძვლებს, იგი არ არის აბსოლუტური ხასიათის. გამოხატვის თავისუფლება შეიძლება შეიზღუდოს საზოგადოებრივი ინტერესებისა და აშკარა და მყისიერი საფრთხეების გათვალისწინებით.

აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორების დოქტრინა გამოხატვის თავისუფლებას მიიჩნევს როგორც მიზანს და როგორც საშუალებას. გამოხატვის თავისუფლება ერთის მხრივ წარმოადგენს პიროვნების განვითარების საუკეთესო საშუალებას და მეორეს მხრივ წინაპირობას, სხვა უფლებების დაცვისა⁶.

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელი შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულირებაზეა ორიენტირებული, რაც სიტყვის თავისუფლების დაცულობის მაღალ სტანდარტზე მიუთითებს. აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორება, მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისგან განსხვავებით, არ შეიცავს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძვლებს. ისინი აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს პრეცედენტული გადაწყვეტილებებით არის დადგენილი. ანგლოსაქსური (საერთო სამართლის) სისტემის თავისებურებების გათვალისწინებით, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძვლები კონკრეტული სასამართლო გადაწყვეტილებებიდან ყალიბდება. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შესაფასებლად ე.წ. „სამწვეროვან ტესტს“ იყენებს⁷. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ წინაპირობებს: შეზღუდვას უნდა ითვალისწინებდეს კანონი; იგი უნდა ემსახუროდეს კონვენციასა და კონსტიტუციაში მითითებულ ერთ-ერთ ლეგიტიმურ მიზანს მიღწევას; შეზღუდვა აუცილებელი უნდა იყოს დემოკრატიულ საზოგადოებაში⁸. რადგან ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის მეორე ნაწილი ამომწურავად განსაზღვრავს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძვლებს, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არ არის უფლებამოსილი თავისი მიხედულობით განაწესოს კონვენციის მე-10 მუხლით გათვალისწინებული შეზღუდვის საფუძვლები. ევროსასამართლოს მოდელისგან განსხვავებით, აშშ-ში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძვლების განსაზღვრას სრულად სასამართლო ახდენს⁹.

⁴ მ. ოქრუაშვილი და ი. კოტეტიშვილი, გამოხატვის თავისუფლება, ტომი I, თავისუფლების ინსტიტუტი 2005, გვ. 16.

⁵ იქვე, 15.

⁶ ევა გოცირიძის დისერტაცია თემაზე: „გამოხატვის თავისუფლება კონფლიქტურ ღირებულებათა სამართლიანი დაბალანსების კონტექსტში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით)“, თსუ, საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი, 2007, გვ. 398.

⁷ Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of Expression, Updated – 31 August 2020, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2021, pp.19-22.

⁸ Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of Expression, Updated – 31 August 2020, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2021, pp.19-22.

⁹ ევა გოცირიძის დისერტაცია თემაზე: „გამოხატვის თავისუფლება კონფლიქტურ ღირებულებათა სამართლიანი დაბალანსების კონტექსტში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით)“, თსუ, საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი, 2007, გვ. 404-405.

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის „სამწვეროვან“ ტესტს იყენებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოც კონსტიტუციის მე-17 მუხლის შეზღუდვის შეფასების ნაწილში.

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელი განარჩევს მაღალი და დაბალი ღირებულების მქონე გამოხატვას. მაღალი ღირებულების გამოხატვას საზოგადოების ღირებულებითი განვითარებისთვის წვილის შეტანის ფუნქცია გააჩნია და მისთვის სარგებლის მომტანია. დაბალი ღირებულების გამოხატვა ანტისაზოგადოებრივი ხასიათისაა და ღირებულებებისგან არის დაცლილი.

აშშ-ში გამოხატვის თავისუფლების შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულირებაზე მიანიშნებს ის, რომ აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორებით გათვალისწინებული გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის კრეტერიუმს „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტი¹⁰ წარმოადგენს, რომელიც აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ შეიმუშავა. იგი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შინაარსობრივად ნეიტრალური ინსტრუმენტია. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტი გამოხატვის თავისუფლების და მასთან კოლოდირებულ უფლებებების დაბალანსების მნიშვნელოვანი სამართლებრივი მექანიზმია. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტი“ პირველად გამოყენებულ იქნა საქმეზე - *Schenck v. United States*¹¹. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ შენკის საქმეზე კონგრესს გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევის ფართო მიხედულობის ფარგლები მიანიჭა. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს ყოფილი მოსამართლის ოლივერ ვენდელ ჰოლმსის შეფასებით „ყველანაირი ქმედების ხასიათი დამოკიდებულია იმ გარემოებებზე, რომელთა პირობებშიც ეს აქტი შესრულდა, თავისუფალი სიტყვის ყველაზე მკაცრი დაცვაც ვერ გაამართლებს იმ ადამიანს, რომელიც თეატრში ტყუილად დაიდხებს: „ცეცხლი!“ და ამით პანიკას გამოიწვევს.“¹² ამასთანავე, „ყველა საქმეში მთავარია იმის დადგენა, გამოყენებული სიტყვა წარმოითქმება თუ არა ისეთი გარემოების დროს, რომ შეუძლია ცხადი და მყისიერი საფრთხის შექმნა, ისეთი საფრთხისა, რომლისგან დაცვაც კონგრესის უფლებამოსილებას შეესაბამება“¹³. შენკის საქმეზე აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ პირველად ჩაუყარა საფუძველი „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ დოქტრინას, რომელიც დღემდე აშშ-ს კონსტიტუციის განმარტების მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად არის მიჩნეული¹⁴. „შენკის ტესტის“ ხარვეზს წარმოადგენდა ის, რომ იგი უფლებამოსილს ხდიდა კონგრესს „სახიფათო ტენდენციის“ გამოხატვის შეზღუდვასთან დაკავშირებით, რაც გამოვლინდა კიდევ უზენაესი სასამართლოს მიერ განხილულ სხვადასხვა საქმეში¹⁵. „სახიფათო ტენდენციის ტესტი“ აისახა საქმეზე - *Abrams v. US* ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების ოლივერ ვენდელ ჰოლმისა და უილიამ

¹⁰ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 249 U.S. 47, „შენკი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1919 წელი. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 395 U.S. 444 „ბრანდენბურგი ოპიოს წინააღმდეგ“, 1969 წელი.

¹¹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 249 U.S. 47, „შენკი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1919 წელი.

¹² გ. წულუკიძე, რ. კაკაბაძე, ვ. ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI) 2020, გვ.21.

¹³ იქვე, 21.

¹⁴ სასამართლო პრაქტიკა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, კარი II, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2005, გვ. 161.

¹⁵ გ. წულუკიძე, რ. კაკაბაძე, ვ. ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI) 2020, გვ.22.

ბრანდისი განსახვავებული აზრში, რაც გამოხატვის თავისუფლების დაცვის გარანტიად იქცა. ჰოლმის შეფასებით, მიუხედავად პოლიტიკური გამოხატვის ხასიათისა, მხოლოდ რეალური ზიანის დადგომის აშკარა და მყისიერი საფრთხე ხდოდა კონგრესს უფლებამოსილს, დაეწესებინა შეზღუდვები გამოხატვის თავისუფლებაზე¹⁶. საქმეზე - *Abrams v. US* მოსამართლეებმა ჰოლმსმა და ბრანდისმა თავიანთ განსახვავებულ აზრში რამდენიმე მნიშვნელოვანი სტანდარტი დადგინეს: გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შეფასებისას, აქცენტი უნდა გაკეთებულიყო შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულირებაზე და გამოხატვა შეიძლებოდა შეზღუდულიყო, თუ იგი გადავიდოდა გამოხატვის თავისუფლებასა და ძალადობას შორის ზღვარს. მითითებული საქმის ფარგლებში, მოსამართლე ჰოლმის განმარტებები „იდეთა თავისუფალი ბაზრისა“ და მოსაზრებათა პლურალიზმის დოქტრინას, როგორც ჭეშმარიტების საზომს ეფუძნებოდა¹⁷. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *Gitlow v. New York*, რომელიც ანარქიისკენ და სახელმწიფო გადატრიალებისკენ მოწოდებას შეეხებოდა „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტთან ერთად „სახიფათო ტენდენციის“ ტესტზეც და „ცუდ ტენდენციაზეც“ იმსჯელა და ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ ამ შემთხვევაში, სახეზე იყო კონკრეტული ქმედებისთვის დასჯა საომარი მდგომარეობის დროს¹⁸. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტის გამოყენებით, მოსამართლე ჰოლმსმა გიტლოუს გამოხატვა აშკარა და მყისიერი საფრთხის შემქმნელად არ მიიჩნია.

„აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტი დაიხვეწა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შეფასების ახალი სტანდარტი დამკვიდრდა აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს მიერ 1969 წელს განხილულ საქმეზე - *Brandenburg v. Ohio*¹⁹, სადაც გააუქმა კულ კლუს კლანის წევრის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სინდიკალიზმისთვის. „ბრანდენბურგის ტესტის“ თანახმად, გამოხატვის თავისუფლება არ შეიძლება შეიზღუდოს, თუ იგი მიზნად არ ისახავს უკანონო ქმედების მკაფიო და მყისიერ გამოწვევას და არსებობს მაღალი ალბათობა, რომ ამგვარი ქმედება განხორციელდება. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებებისგან განსახვავებით, უზენაესმა სასამართლომ „ბრანდენბურგის“ საქმეში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის „სამწვეროვანი ტესტი“ განავითარა, რითაც გამოხატვის თავისუფლების შინაარსობრივად ნეიტრალური შეზღუდვის შეფასების მყარი საფუძველი შექმნა. „ბრანდენბურგის ტესტის“ თანახმად, იმისთვის, რომ გამოხატვა აიკრძალოს, სახეზე უნდა იყოს კანონის დარღვევისკენ პირდაპირი და ცალსახა მოწოდება; გამოხატვა, თავისი არსით უნდა მოუწოდებდეს კანონის დაუყოვნებლივი დარღვევისკენ და უნდა არსებობდეს მაღალი ალბათობა, რომ მოწოდება კანონის დაუყოვნებლივ დარღვევას გამოიწვევს²⁰. „ბრანდენბურგის“ საქმეზე განვითარებული სტანდარტით²¹, თუ ნათლად არ იკვეთება ზემოაღნიშნული ნიშნები, ძალადობისა და

¹⁶ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 250 U.S. 616 „აბრამსი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1919 წელი.

¹⁷ სასამართლო პრაქტიკა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, კარი II, თავისუფლების ინსტიტუტი 2005, გვ. 32.

¹⁸ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 268 U.S. 652 „გიტლოუ ნიუ იორკის წინააღმდეგ“, 1925 წელი.

¹⁹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება No. 395 U.S. 444 „ბრანდენბურგი ოჰაიოს წინააღმდეგ“, 1969 წელი.

²⁰ სასამართლო პრაქტიკა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, კარი II, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2005, გვ. 80.

²¹ „ბრანდენბურგის ტესტს“ დღემდე იყენებს აშშ-ს უზენაესი სასამართლო.

სიძულვილის ქადაგებაც კი დაცულია აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორებით. „ბრანდენბურგის ტესტის“ შემოღებამ გააფართოვა გამოხატვის თავისუფლების დაცვის ფარგლები და აშშ-ს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შინაარსობრივად ნეიტრალურ მოდელს ჩაუყარა საფუძველი.

გამოხატვის თავისუფლებაში გაუმართლებელი და თვითნებური ჩარევის საფრთხე პრევენცირებულია „ბრანდენბურგის ტესტის“ მესამე კომპონენტით - მაღალი ალბათობა, რომ მოწოდება კანონის დაუყოვნებლივ დარღვევას გამოიწვევს. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ეს კომპონენტი უფლების შემზღუდველს გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევის აუცილებლობის მეტი მტკიცების ვალდებულებას ანიჭებს, რითაც ერთის მხრივ, მცირდება უფლებაში გაუმართლებელი ჩარევის რისკი, ხოლო მეორეს მხრივ, გამოხატვის შინაარსში შესვლის ნაკლებ შესაძლებლობას ქმნის²². გაზიარებულ უნდა იქნას მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ კრიტერიუმის გამოყენება მეტ წინაპირობას ქმნის გამოხატვის თავისუფლების უკეთ დაცულობის კუთხით, ვიდრე ევროპული კრიტერიუმი „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“²³, რადგან ეს უკანასკნელი ზოგადი დანაწესია, მეტად ფართო ინტერპრეტირების შესაძლებლობას იძლევა და გამოხატვის თავისუფლების შინაარსში შესვლის შესაძლებლობას ქმნის.

გამოხატვის თავისუფლების ქართულ მოდელი როგორც კანონმდებლობის, ისე საკონსტიტუციო პრაქტიკის დონეზე იყენებს „აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტის“ დოქტრინას. საქართველოს კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ ითვალისწინებს „აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტის“ გამოყენებას „მოწოდების“ შეფასებისას. კანონის მე-4 მუხლის თანახმად „მოწოდება იწვევს კანონით დადგენილ პასუხისმგებლობას მხოლოდ მაშინ, როცა პირი ჩაიდენს განზრახ ქმედებას, რომელიც ქმნის კანონსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს“²⁴. „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტს ითვალისწინებს საქართველოს კანონი „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“. კანონის მე-11 მუხლი განსაზღვრავს, რომ „დაუშვებელია შეკრების ან მანიფესტაციის ორგანიზებისას და ჩატარებისას მოწოდება საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობისაკენ ან ძალადობით შეცვლისაკენ, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფისა და ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევისაკენ, ან ისეთი მოწოდება, რომელიც არის ომისა და ძალადობის პროპაგანდა, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს და ქმნის ამ პუნქტით გათვალისწინებული ქმედების აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს.“²⁵

„აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ დოქტრინა განავითარა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილებაში, რითაც განმარტა, რომ ძალადობისკენ მოწოდება უნდა ქმნიდეს რეალურ საფრთხეს, „კანონსაწინააღმდეგო შედეგის

²² ევა გოცირიძის დისერტაცია თემაზე: „გამოხატვის თავისუფლება კონფლიქტურ ღირებულებათა სამართლიანი დაბალანსების კონტექსტში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით)“, თსუ, საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი, 2007, გვ. 407-408.

²³ იქვე, გვ. 405.

²⁴ საქართველოს კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“. 24 ივნისი, 2004.

²⁵ საქართველოს კანონი „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“. 12 ივნისი, 1997.

დადგომის აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს²⁶. გამოხატვის თავისუფლების თვალსაზრისიდან ნეიტრალური ქართული მოდელზე მიუთითებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო გიორგი ყიფიანისა და ავთანდილ უნგიაძის საქმეში. სასამართლოს განმარტებით „პოზიციის, ფასეულობების, იდეების მიუღებლობა არ შეიძლება გახდეს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველი. სახელმწიფო ვალდებულია, დაიცვას ობიექტურად იდენტიფიცირებადი ინტერესები, მაგრამ არა სუბიექტური გრძნობები.“²⁷

2. სასამართლოს კრიტიკის ფარგლები აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორების მიხედვით

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელი სასამართლოსა და ინდივიდუალური მოსამართლის კრიტიკას მაღალი ხარისხით იცავს და პოლიტიკური გამოხატვის დაცულობის რანგში აყვავს²⁸. გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელით, მოსამართლეები „საჯარო პირის“ ცნებაში ერთიანდებიან და კრიტიკისადმი თმენს ვალდებულება გააჩნიათ. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *New York Times Co. v. Sullivan. Syllabus*, განმარტა, რომ მოსამართლის კრიტიკისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სასამართლოს ავტორიტეტისა და რეპუტაციის დასაცავად ვერ იქნება გამართლებული თუ აშკარა და მყისიერი საფრთხე არ ექმნება მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელების ინტერესს²⁹.

Landmark Communications-ის საქმეზე აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ განაცხადა, რომ „სამართალი მოსამართლეებს როგორც ინდივიდებს, ან სასამართლოებს როგორც ინსტიტუტებს, ვერ უზრუნველყოფს იმაზე უფრო დიდი იმუნიტეტით კრიტიკისაგან დასაცავად, ვიდრე სხვა ინდივიდებსა და ინსტიტუტებს. სასამართლოთა საქმიანობა და მოსამართლეთა სამართლებრივი ქცევა წარმოადგენს საზოგადოების მნიშვნელოვან ინტერესის სფეროს“³⁰.

²⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/482,483,487,502 „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მომრაობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები ზვიად მიმიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშყარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 18 აპრილი. პარაგრაფი II.105; EMC-ს კრიტიკა რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფის საკითხზე იოსებ ჯაჭვლიანის საკანონმდებლო ინიციატივაზე, 2016, <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-s-kritika-religiuri-grdznobebis-sheuratskhqofis-sakitkhze-ioseb-jachvlianis-sakanonmdablo-initsiativaze> [უ. გ. 24.09.2021].

²⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/3/421,422 „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2009 წლის 10 ნოემბერი. პარაგრაფი II.7.

²⁸ სასამართლო პრაქტიკა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, კარი II, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2005. გვ. 23.

²⁹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „ნიუ იორკ თაიმსი სულივანის წინააღმდეგ“, 1963 წელი.

³⁰ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 435 U.S. 829 „ლენდმარქ კომუნიკეიშნს ვირჯინიის წინააღმდეგ“, 1978 წელი. ასევე: გ. წულუკიძე, რ. კაკაბაძე, ვ. ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI), 2020, 55.

პირველი გადაწყვეტილება, რომელსაც აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს კრიტიკა მოჰყვა მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გამო იყო 1819 წლის საქმე - *McCulloch v. Maryland*³¹. მითითებული გადაწყვეტილებით, უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ სწორედ აშშ-ს კონგრესი იყო უფლებამოსილი, შეექმნა ნაციონალური საბანკო სისტემა. უზენაესი სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებას ფართომასშტაბიანი კრიტიკა მოჰყვა. აშშ-ს ყოფილი პრეზიდენტის - თომას ჯეფერსონის გამარტებით, სასამართლო იყო „შეუმჩნევლად მოქმედი მესანგრეებისა და დამნაღმველების კორპუსი“, რომლებიც „განუწყვეტლივ მოქმედებდნენ საფარქვეშ, რათა ძირი გამოეთხარათ კონფედერაციული საწარმოებისთვის.“³²

სასამართლოს უპატივცემულობის საფუძვლით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისას, აშშ-ს უზენაესი სასამართლო „ბრანდენბურგის სამწვეროვან ტესტს“ იყენებს. ამერიკის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკით გამოხატვის თავისუფლების შესაზღუდად საჭიროა ნათელი და რეალური საფრთხე ემუქრებოდეს სასამართლოს დამოუკიდებლობას და მართლმსაჯულების ჯეროვან განხორციელებას³³.

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელი, პრესის თავისუფლების უმაღლესი სტანდარტით დაცვას ითვალისწინებს, რაც საზოგადოებაში მისი განსაკუთრებული როლიდან გამომდინარეობს.

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელით, პრესისთვის სანქციის დაკისრება სასამართლოს უპატივცემულობისთვის დაუშვებელია, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ „აშკარა და მყისიერი საფრთხე“ არ ექმნება მართლმსაჯულების ადმინისტრირებას³⁴.

საქმეზე - *Bridge v. California* უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ სასამართლოს უპატივცემულობის გამო მედიის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა უნდა შეფასდეს „აშკარა და მყისიერი საფრთხის ტესტის“ გამოყენებით, როდესაც მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებას „აშკარა და მყისიერი საფრთხე“ ექმნება³⁵. *Bridges*-ის საქმეზე განვითარებული სტანდარტით, აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორების ფარგლებში დაცულია სასამართლის სისტემისა და მოსამართლის მიმართ შეურაცხყოფელი გამოხატვა და სასამართლოს გადაწყვეტილებების მწვავე ფორმით კრიტიკა.

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შეფასებისას საქმეზე - *Pennkamp v. Florida*³⁶ აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ „აშკარა და მყისიერი საფრთხის“ ტესტი გამოიყენა. მითითებულ საქმეზე, გაზეთის გამომცემლებმა გააკრიტიკეს სასამართლო და განაცხადეს, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებები კრიმინალური ავტორიტეტების ინტერესებს ემსახურებოდა და სარგებლის მომტანი იყო აზარტული თამაშების ბიზნესისთვის.

³¹ ამერიკის შეერთებულ შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 316 316 „მკვლახ მერილენდის წინააღმდეგ“, 1819 წელი.

³² გ. წულუკიძე, რ. კაკაბაძე, ვ. ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI), 2020, გვ. 45.

³³ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 376 U.S. 254 „ნიუ იორკ თაიმსი სალივანის წინააღმდეგ“, 1963 წელი.

³⁴ Article 19" Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court, International Seminar on Promoting Freedom of Expression With the Three Specialised International Mandates. 29-30 November, 2000 p.8.

³⁵ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No.314 US 252 „ბრიჯი კალიფორნიის წინააღმდეგ“, 1941 წელი.

³⁶ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 328 U.S. 331 „პენკამპი ფლორიდის წინააღმდეგ“, 1946 წელი.

აღნიშნული გამოხატვისთვის გაზეთის გამომცემლებს ბრალი წაუყენეს სასამართლოს ავტორიტეტის შეზღუდვისთვის. მითითებულ საქმეზე უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, სასამართლოს სისტემას უნდა ჰქონდეს მიმღებლობა მათ მიმართ კრიტიკული და შეურაცხყოფელი გამოხატვის მიმართ და რომ „სუსტი პიროვნებები ვერ იქნებიან მოსამართლეები“³⁷. უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისას, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული გამოხატვის შინაარსი და ის გარემოებები, რომლებშიც მოხდა გამოხატვა.

საქმეზე - *Craig v. Harney* უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ „შეურაცხყოფის მარეგულირებელი კანონი არ შეიძლება იყოს ისეთი მოსამართლეების თავშესაფარი, რომლებიც სენსიტიურები არიან საჯარო კრიტიკის ქარცეცხლის მიმართ“³⁸.

აშშ-ს მოდელით, სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფის საფუძვლით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისას აუცილებელია ორი წინაპირობის დაკმაყოფილება: მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელებისთვის საფრთხის შექმნა და მიმდინარე საქმისა და მისი მოსამართლის წინააღმდეგ გამოხატვა³⁹. გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისთვის, მნიშვნელოვანია „ფაქტიურად მიყენებული ბოროტი განზრახვით ზიანი იყოს მეტისმეტად სერიოზული და საფრთხის დადგომის ალბათობა იყოს მაღალი“⁴⁰. აშშ-ში გამოხატვის თავისუფლების დაცვის მაღალი სტანდარტი ვლინდება იმაში, რომ ფაქტიურად შეუძლებელია გამოხატვის შინაარსში შესვლა და ძირითადად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა შეიძლება შეეხოს მხოლოდ გამოხატვის ფორმას, დროს და ადგილს. აშშ-ს მოდელი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულირებას გვათავაზობს, რაც მის მაღალი დაცულობის სტანდარტზე მიუთითებს.

აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს მიერ კონსტიტუციის პირველ შესწორებასთან დაკავშირებით განვითარებული პრაქტიკის თანახმად, საჯაროდ სასამართლო შეურაცხყოფის და კრიტიკის გამო, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა თითქმის შეუძლებელია⁴¹.

აშშ-ს ფედერალური სასამართლოს მოსამართლეები მაღალი დაცვის გარანტიებით სარგებლობენ. მათ განამწესებენ უვადოდ. მათ მიმართ ინჰიბიციის პროცედურა საგამონაკლისო შემთხვევებში წარმოებს. იმპიჩმენტის პროცესი კონგრესის ორივე პალატის თანხმობას საჭიროებს. დამოუკიდებლობის მაღალი გარანტიების პირობებში, ფედერალური მოსამართლეები სამოსამართლო უფლებამოსილების განმავლობაში, მკაცრ სასამართლო კონტროლს უწევენ აშშ-ს კონსტიტუციით გათვალისწინებული ხელისუფლების

³⁷ გამოხატვის თავისუფლება საქართველოში, GDI, 2020, 29.

³⁸ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 331 US 367 „კრეიგი ჰარნის წინააღმდეგ“, 1947 წელი.

³⁹ ამერიკის შეერთებული შტატების გადაწყვეტილება საქმეზე No. 314 US 252 „ბრიჯი კალიფორნიის წინააღმდეგ“, 1941 წელი. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 328 U.S. 331 „პენენკამპი ფლორიდის წინააღმდეგ“, 1946 წელი. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 331 US 367 „კრეიგი ჰარნის წინააღმდეგ“, 1947 წელი. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 370 US 375, 1962 წელი.

⁴⁰ Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court, for the International Seminar on Promoting Freedom of Expression. 29-30 November 2000, p.8.

⁴¹ გ. ბერაია, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემა: ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს და გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის თეორია და პრაქტიკა, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, XI, 2017, გვ.62.

დანაწილების პრინციპის განხორციელებას, თუნდაც მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს საზოგადოების მკაცრი კრიტიკა მოჰყვება⁴².

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელისგან განსხვავებით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ფართოდ ინტერპრეტირებად საფუძველს - სასამართლოს ავტორიტეტს ასახელებს და მის დაცვას დემოკრატიულ საზოგადოებაში სასამართლოს განსაკუთრებული როლიდან, სტატუსიდან და საჯარო ინტერესის პრიზმიდან უყურებს⁴³ და მთელს დემოკრატიულ საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობის შენარჩუნების მნიშვნელობას უსმევს ხაზს⁴⁴. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო სასამართლოსადმი დასაშვები კრიტიკის ფარგლებს აშშ-ს მოდელისგან განსხვავებით შეფარებით ვიწროდ განმარტავს და არგუმენტად მოსამართლის მიერ საჯარო კრიტიკაზე პასუხის გაცემის შეუძლებლობას ასახელებს.⁴⁵ ევროპულმა სასამართლომ *Prager and Oberschlick* – ის საქმეზე განმარტა, რომ „გათვალისწინებულ უნდა იყოს სასამართლო ხელისუფლების განსაკუთრებული როლი საზოგადოებაში. როგორც მართლმსაჯულების გარანტმა, სასამართლო ხელისუფლებამ უნდა ისარგებლოს საზოგადოების ნდობით, რათა წარმატებით შეასრულოს მასზე დაკისრებული მოვალეობები. ამგვარად, მას შეუძლია საჭიროდ ჩათვალოს ამგვარი ნდობის დაცვა უსაფუძვლო და დესტრუქციული თავდასხმებისგან, განსაკუთრებით, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ მოსამართლეებს, რომლებიც კრიტიკის ობიექტად იქცევიან, მათი სამსახურებრივი მდგომარეობა უკრძალავს ამგვარ კრიტიკაზე პასუხის გაცემას.“⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული „სასამართლო ავტორიტეტის უზრუნველყოფის ლეგიტიმური მიზანი“ გამოხატვის თავისუფლების შინაარსში შესვლის შესაძლებლობას ქმნის „სასამართლო ავტორიტეტის“ ზოგადი, აბსტრაქტული და სუბიექტურად ინტერპრეტირებადი ცნების გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში გამოხატვის თავისუფლების სასარგებლოდ არსებითი გარდატეხა მოხდა 2015 წელს, როდესაც ევროპულმა სასამართლომ მიიღო ორი გადაწყვეტილება საქმეებზე - *Morice v. France* და *Peruzzi v. Italy*. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს შეფასებით, სასამართლოს, როგორც საჯარო ინსტიტუტს მეტი თმენის ვალდებულება აქვს და „თავიანთი საქმიანობის განხორციელების პროცესში, შესაძლოა დაექვემდებარონ უფრო ფართო დასაშვებ კრიტიკას, ვიდრე რიგითი მოქალაქეები.“⁴⁷ საქმე - *Marian Maciejewski v. Poland*, მართლმსაჯულების სისტემაში დასაქმებული პირების მიმართ ჟურნალისტის კრიტიკულ სტატიას ეხებოდა სახელწოდებით „ქურდები მართლმსაჯულების სისტემაში“. ჟურნალისტი მართლმსაჯულების სისტემაში

⁴² Hon. Marilyn L. Huff, The Effects of Public Criticism of the Judiciary on Judicial Independence, U.S. Federal Judges Association, 2018, p.2. https://www.federaljudgesassoc.org/egov/documents/1539117619_2837.pdf [უ. გ. 24.09.2021].

⁴³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 51160/06 „დი ჯოვანნი იტალიის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 9 ივლისი. პარაგრაფი 71.

⁴⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 73797/01 „კიპრიანუ კვიპროსის წინააღმდეგ“, 2005 წლის 15 დეკემბერი. პარაგრაფი 172.

⁴⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე 29492/05 „კუდეშკინა რუსეთის წინააღმდეგ“, 2009 წლის 26 თებერვალი. პარაგრაფი 86.

⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 15974/90 „პრაგერი და ობერშლიკი ავსტრიის წინააღმდეგ“, 1995 წლის 26 აპრილი. პარაგრაფი 34.

⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 29369/10 „მორის საფრანგეთის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 23 აპრილი. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 39294/09 „პერუცი იტალიის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 30 ივნისი.

დასაქმებულ პირებს „მაფიის მსგავს“ მოსამართლეებად და პროკურორებად მოიხსენიებდა. ჟურნალისტი დაჯარიმდა ცილისწამებისთვის. მითითებულ საქმეზე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა დაადგინა⁴⁸. მითითებულ საქმეზე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ მკაცრი ტესტით შეაფასებს მედიის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევას იმ შემთხვევებში, როდესაც კონკრეტული სანქციის გამოყენებით მედიასაშუალებებს ხელი ეშვებათ გააშუქონ მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე დებატები. მართლმსაჯულებაში მიმდინარე პროცესები და ხარვეზების მიმართ მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი არსებობს, მედიას კი ამ შემთხვევაში აქვს გადამწყვეტი როლი იმისთვის, რომ შეამოწმოს რამდენად შეესაბამება მოსამართლეების ქმედებები კეთილსინდისიერების პრინციპს⁴⁹.

3. „Sub Judice“⁵⁰წესი და Contempt of the Court დოქტრინა⁵¹

განხილვაში მყოფი საქმის კომენტარების შეზღუდვის წესი „სასამართლოსადმი უპატივცემულობის“ ინგლისური დოქტრინიდან (Contempt of the Court)⁵² გამომდინარეობს, რასაც გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელი ეფუძნება⁵³. Contempt of the court დოქტრინა კრძალავს განხილვაში მყოფი საქმის ირგვლივ არსებული ინფორმაციის გავრცელებას, რათა პრევენციურული იყოს საქმის წინასწარი განსაჯა და წინმსწრებად გადაწყვეტა, საზოგადოებრივი ზეწოლა სასამართლოზე ან მხარეებზე, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს სამართლიან და მიუკერძოებელ სასამართლოზე ადამიანის უფლებების დარღვევა, ხოლო სისხლის სამართლის საქმეებზე კი, დამატებით შეიძლება მოჰყვეს ბრალდებულის საპროცესო უფლებების დარღვევა⁵⁴.

გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელისთვის დამახასიათებელია გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოში მიმდინარე საქმეების კომენტარებასთან დაკავშირებით, რაც „მედიის მიერ პარალელური მართლმსაჯულების პრევენციით აიხსნება“⁵⁵. მიმდინარე საქმეების კომენტარებისას, გამოხატვის თავისუფლების შესაძლო შეზღუდვა ეფუძნება იმ აზრს, რომ არავინ უნდა ჩაერიოს მიმდინარე სასამართლო განხილვაში, შეზღუდოს ან ეჭვქვეშ დააყენოს სამართლიანი სასამართლოს უფლება⁵⁶. საქმეზე

⁴⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 34447/05 „მარიან მასკიევსკი პოლონეთის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 13 იანვრის გადაწყვეტილება.

⁴⁹ იქვე.

⁵⁰ ტერმინი sub judice ნიშნავს „საქმე განხილვაში“.

⁵¹ საერთო სამართლის ქვეყნებისთვის დამახასიათებელი დოქტრინა, რომლის თანახმადაც სასამართლოები უფლებამოსილი არიან სამართლებრივი პასუხისმგებლობა დააკისრონ იმ პირებს, რომელთაც მართლმსაჯულებაში ჩარევის მცდელობა აქვთ.

⁵² Contempt of the Court.

⁵³ Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court, for the International Seminar on Promoting Freedom of Expression. 29-30 November 2000, p.1.

⁵⁴ ე.გოცირიძე, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად (სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიმოხილვა) სამართალი და მსოფლიო, N13, 2019, 44.

⁵⁵ Article 19” Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court 2000 p.5.

⁵⁶ გ. ბერაია, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემა: ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს და გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის თეორია და პრაქტიკა, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, XI, 2017, გვ.67.

*-Attorney-General v Times Newspapers Ltd*⁵⁷, ინგლისის სასამართლომ განმარტა, რომ „სამართლიანი სასამართლოს უფლება პირველ რიგში გულისხმობს ყველა მოქალაქის შეუზღუდავ უფლებას, მიმართოს სასამართლოს საკუთარი უფლებების და მოვალეობების დასადგენად. ამავდროულად, აღნიშნული უფლება ასევე გულისხმობს, მოქალაქეებს ჰქონდეთ განცდა, რომ სასამართლო ყველანაირი მიკერძოებისგან არის დაცული და გადაწყვეტილების მიღება ხდება მხოლოდ წარდგენილი არგუმენტების და მტკიცებულებების საფუძველზე. მესამე კომპონენტი ასევე გულისხმობს, რომ მას შემდეგ, რაც საქმე მიღებული იქნება სასამართლოს მიერ, არ არსებობს სხვა ორგანო და პირი, რომელიც შეძლებს სასამართლოს უფლებამოსილების მითვისებას. ნებისმიერი ქმედება, რომელიც წინა კრიტერიუმებს ხელყოფს, ჩაითვლება სასამართლოს შეურაცხყოფად“⁵⁸. *Attorney-General v Times Newspapers Ltd საქმეზე* განვითარებული სტანდარტით, contempt of the court დოქტრინის მთავარი არსი არის ის, რომ პრევენცირება მოახდინოს საქმის წინმსწრები განხილვის და სასამართლო პროცესის წინასწარი შეფასებების არსებითი რისკის⁵⁹. სასამართლოს სათანადო ადმინისტრირებასთან ერთად, ამ დოქტრინის დაცვის სფერო გულისხმობს მოწმეების დაცვას ვიქტიმიზაციისგან და პრესაში სასამართლოს დამაზიანებელი კრიტიკისგან⁶⁰.

აშშ-ს მოსამართლეთა ეთიკის კოდექსი მოსამართლეებს უკრძალავს კომენტარის საჯარო გაკეთებას განხილვაში მყოფი ან მოახლოებული საქმის სუბსტანციური საკითხების თაობაზე⁶¹.

აშშ-ს მოდელისგან განსხვავებით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო განხილვაში მყოფი საქმის კომენტარებისას გამოხატვის თავისუფლების დაცვის შედარებით დაბალ სტანდარტს აყალიბებს. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის თანახმად, მიმდინარე სასამართლო საქმის ფარგლებში, მართლმსაჯულების განხორციელებაზე პუბლიკაციის გავლენის შეფასებისას, ევროპული სასამართლო მხედველობაში იღებს პუბლიკაციის დროს, შინაარსს (რამდენად არის გამოხატვა პროვოკაციული) და საქმის განხილველი მოსამართლის სტატუსს⁶². პუბლიკაციის გამოქვეყნების დროითი ასპექტის განსაზღვრისას, ევროპული სასამართლო მხედველობაში იღებს, თუ რამდენად კრიტიკულ მომენტში მოხდა პუბლიკაციის გამოქვეყნება და სასამართლო პროცესის კომენტირება, ხომ არ მოხდა ეს მაშინ, როდესაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანი იყო უდანაშაულობის პრეზუმფციის დაცვა⁶³. ასევე, ევროპული სასამართლო მხედველობაში იღებს ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის თავისებურებებს, ნაფიცი მსაჯულების არაპროფესიულ სტატუსს და

⁵⁷ *Attorney-General v Times Newspapers Ltd*: HL 1973.

⁵⁸ გ. ბერაია, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემა: ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს და გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის თეორია და პრაქტიკა, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, XI, 2017, გვ. 67-68.

⁵⁹ ე.გოცირიძე, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად (სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიმოხილვა) სამართალი და მსოფლიო, N13, 2019, 44.

⁶⁰ Consultant Editor C.J. Miller and David Perry QC, *Miller on Contempt of Court*, fourth edition, 2018, 2-7.

⁶¹ ამერიკის შეერთებული შტატების მოსამართლეთა ქცევის კოდექსი Canon 3(A)(6).

⁶² Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of expression Updated – 31 August 2020, 82.

⁶³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 17107/05 „კამპოს დამასო პორტუგალიის წინააღმდეგ“, 2008 წლის 24 აპრილი. პარაფრაფი 35.

კომენტარების შესაძლო გავლენას მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესზე⁶⁴. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის სტანდარტით, თუ ნაფიცი მსაჯულები საქმეზე წინასწარ შექმნილი განწყობის გავლენის ქვეშ მოექცნენ, მაშინ სამართლიანი სასამართლოს შანსები უკიდურესად იკლებს⁶⁵. საქმეში - *Seckerson and Times Newspapers Limited v. UK*⁶⁶ ნაფიცი მსაჯულების ზედამხედველი და გაზეთი „თაიმსი“ დამნაშავეთ იყვნენ ცნობილი სასამართლოს უპატივცემულობაში და დაჯარიმდნენ ნაფიც მსაჯულთა თათბირის საიდუმლოების გამჟღავნებისთვის, რაც გამოიხატა იმაში, რომ „თაიმსის“ მიერ გამოქვეყნებულ სტატიაში ნაფიც მსაჯულთა ზედამხედველმა გამოხატა მისი წუხილები იმ სასამართლო განხილვასთან დაკავშირებით, სადაც ის იყო ჩართული. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ წესები, რომელიც ავალდებულებს ნაფიც მსაჯულთა თათბირის კონფიდენციალობის დაცვის ვალდებულებას არის მნიშვნელოვანი სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფისთვის⁶⁷.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე - *Worm v. Austria*⁶⁸ განმარტა, რომ „ჟურნალისტებს მუდამ უნდა ახსოვდეს, რომ განხილვაში მყოფი საქმეების კომენტარებისას თავი შეიკავონ განცხადებებისგან, რომლებსაც ძალუძთ ეჭვქვეშ დააყენონ, ნებისთი თუ უნებლიეთ პიროვნების შანსები სამართლიან განხილვაზე ან ხალხის ნდობა სასამართლოთა როლზე დემოკრატიულ საზოგადოებაში.“⁶⁹

4. ადვოკატების გამოხატვის თავისუფლების ფარგლები მართლმსაჯულების სისტემის კრიტიკასთან დაკავშირებით

ადვოკატების გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებთან დაკავშირებით, აშშ-ს უზენაესი სასამართლო დიდწილად ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მსგავს სტანდარტს აყალიბებს. აშშ-ს უზენაესი სასამართლო ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებთან დაკავშირებით მკაცრს მიდგომას ავითარებს, რაც მართლმსაჯულების განხორციელებაში ადვოკატის მნიშვნელოვანი როლიდან გამომდინარეობს. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს სტანდარტით, ადვოკატებმა თავი უნდა შეიკავონ სასამართლო სისტემისა და მართლმსაჯულების კრიტიკისგან, რათა მათ საზოგადოებაში მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ ნდობის შერყევას არ შეუწყონ ხელი. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლება სასამართლო კრიტიკის ნაწილში იზღუდება, თუ იგი საფრთხეს უქმნის მართლმსაჯულების ჯეროვან ადმინისტრირებას. *In re Sawyer* საქმეზე, ადვოკატმა სოიერმა სასამართლოს პროცესი მოიხსენია „საშიშად და შოკისმომგვრელად“ და გააკრიტიკა მიმდინარე სასამართლო განხილვები. აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, ადვოკატს უფლება აქვს სახელმწიფოს კანონმდებლობის კრიტიკისა. სოიერმა გააკრიტიკა სასამართლო განხილვები, თუმცა, კრიტიკისას აქცენტი გააკეთა კანონმდებლობის

⁶⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 53886/00 „თურანშაუ და ჯული საფრანგეთის წინააღმდეგ“, 2005 წლის 24 ნოემბერი. პარაგრაფი 75.

⁶⁵ ე.გოცირიძე, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დაცვა (სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიმოხილვა) სამართალი და მსოფლიო, N13, 2019, 45.

⁶⁶ <https://ukhumanrightsblog.com/2012/02/08/times-contempt-challenge-thrown-out-in-strasbourg/> [უ.გ. 24.09.2021]

⁶⁷ F. Leach, *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Fourth Edition, Student Version, 2017, 490.

⁶⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No.22714/93 „ვორმი ავსტრიის წინააღმდეგ“, 1997 წლის 29 აგვისტო. პარაგრაფი 50.

⁶⁹ იხ სქოლიო 65. 46.

პრობლემაზე და არ უხსენებია საქმის განმხილველი მოსამართლის სახელი და გვარი. სოიერის საქმეზე განვითარებული სტანდარტით, ადვოკატს პროფესიული ეთიკის დარღვევად არ უნდა შეერაცხოს ქვეყნის ხარვეზიანი კანონმდებლობის კრიტიკა, თუ ადვოკატის გამოხატვა „მართლმსაჯულების ჯეროვან განხორციელებას არ უქმნის საფრთხეს“⁷⁰. მოგვიანებით, აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *Gentile v. State Bar of Nevada* ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების სტანდარტი განავითარა და ხაზი გაუსვა „რეალური ზიანის“ არსებობის დოქტრინას, რომელიც უფლებას ან/და ინტერესს მიაღწავს⁷¹. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *Sacher v. United States* გამართლებულად მიიჩნია სასამართლოს უპატივცემულობისთვის (contempt of the court) პასუხისმგებლობის დაწესება 5 ადვოკატისთვის, რომლებიც ცდილობდნენ მართლმსაჯულებაში ჩარეულიყვნენ და სასამართლო პროცესის განხორციელებისთვის ხელი შეეშალათ⁷².

შესაბამისად, აშშ-ს გამოხატვის თავისუფლების სტანდარტით, ადვოკატების პროფესიულ-ეთიკური დისციპლინირება შესაძლოა განხორციელდეს, თუ ისინი საფრთხეს უქმნიან მართლმსაჯულების შეუფერხებელ განხორციელებას და სასამართლო სისტემის ადმინისტრირების პროცესს⁷³.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტი ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით ეფუძნება ადვოკატის განსაკუთრებული სტატუსისა და ცენტრალური როლის გააზრებას მართლმსაჯულების ჯეროვან ადმინისტრირებაში, რომლებიც წარმოადგენენ შუამავლებს საზოგადოებასა და სასამართლოს შორის. სწორედ ადვოკატები თამაშობენ გადამწყვეტ როლს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სასამართლოების მიმართ საზოგადოებაში ნდობა შენარჩუნებულ იყოს⁷⁴. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტით, გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებით, ადვოკატი არ შეიძლება ჟურნალისტს გაუთანაბრდეს მართლმსაჯულების პროცესში მათი განსახვავებული როლის გათვალისწინებით. ჟურნალისტებს აქვთ უფლება, მათი სამსახურებრივი საქმიანობის ფარგლებში, გაავრცელონ და გამოხატონ იდეები საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე ნებისმიერ საქმეზე, მათ შორის, მართლმსაჯულების ადმინისტრირებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. ადვოკატები კი მართლმსაჯულების სისტემის ქომაგებს, მათ უშუალო მონაწილეებს წარმოადგენენ, რომლებიც უზრუნველყოფენ მის აღსრულებას და მათი დაცვის ქვეშ მყოფი პირების ინტერესების წარმოდგენას⁷⁵.

⁷⁰ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 124 U.S. 200 „ინ რე სოიერ“, 1959 წლის 29 ივნისი. საქმეზე *In re Sawyer*.

⁷¹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 501 U.S. 1030 „ჯენტილე ნევადას წინააღმდეგ“, 1991 წლის 27 ივნისი.

⁷² ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 343 U.S. 1 „სახერი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1952 წლის 10 მარტი.

⁷³ კონვეტიკუტის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 17341. „ნოტოპულოსი სტეიტვაიდ გრივენსის წინააღმდეგ“, 2003 წლის 24 სექტემბერი.

⁷⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 29369/10 „მორისი საფრანგეთის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 23 აგვისტო. პარაგრაფები 132-139; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 31611/96 „ნიკულა ფინეთის წინააღმდეგ“, 2002 წლის 21 მარტი. პარაგრაფი 45.

⁷⁵ Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of expression, Updated – 31 August 2020; p.78.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტი ისე არ უნდა იყოს აღქმული, რომ ადვოკატები საერთოდ მოკლებულნი არიან გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობის შესაძლებლობას. მათ აქვთ უფლება გააკეთონ კომენტარები სასამართლო პროცესებთან და მართლმსაჯულების საკითხებთან დაკავშირებით. უბრალოდ, მათი გამოხატვა გარკვეულწილად ადვოკატის პროფესიული ეთიკის ჩარჩოებშია მოქცეული, რაც მართლმსაჯულების პროცესში მათი განსაკუთრებული როლიდან გამომდინარეობს.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე - *Schöpfer v. Switzerland* განმარტა, რომ ადვოკატებს აქვთ მართლმსაჯულების პროცესების კომენტირების უფლება, თუმცა, მათი გამოხატვა არ უნდა შეიცავდეს სასამართლოს ავტორიტეტისადმი ზიანის მიმყენებელ, შეურაცხყოფელ ენას⁷⁶.

Morice v. France საქმეზე განვითარებული სტანდარტით „ადვოკატები სარგებლობენ გამოხატვის თავისუფლებით. ეს მოიცავს არა მარტო იდეებისა და ინფორმაციის არსს, არამედ მათი გამოხატვის ფორმას. ადვოკატებს აქვთ უფლება, საჯაროდ გამოთქვან მოსაზრებები მართლმსაჯულების ადმინისტრირებასთან დაკავშირებით იმ პირობით, რომ კრიტიკა არ გასცდება გარკვეულ საზღვრებს და მართლმსაჯულება დაცული იქნება დაუსაბუთებელი თავდასხმებისაგან და რაც მოტივირებულ იქნება მხოლოდ სურვილით ან სტრატეგიით, რომ მედიაში არსებობდეს დებატები მართლმსაჯულების საკითხებზე. ადვოკატთა გამოხატვა განხილულ და შეფასებულ უნდა იქნეს საერთო კონტექსტში, იმ საკითხის მხედველობაში მიღებით, თუ რამდენად შეიძლება მართლმსაჯულების მიმართ ადვოკატთა კრიტიკა მიჩნეულ იქნას შეცდომაში შემყვან ან დაუსაბუთებელ პირად თავდასხმად. ასევე, შემოწმებულ უნდა იქნას რამდენად აქვთ მათ გამონათქვამებს კავშირი საქმის ფაქტობრივ გარემოებებთან“⁷⁷.

საკმაოდ რევოლუციური იყო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2018 წლის გადაწყვეტილება საქმეზე - *Ottan v. France*, რითაც საფრანგეთის სახელმწიფოს ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების დარღვევა შეერაცხა. საქმე ეხებოდა სასამართლო პროცესის დამთავრების შემდეგ ადვოკატის გამოხატვას ნაფიცი მსაჯულების მისამართით, რომ ნაფიცი მსაჯულები, რომლებიც საქმეს იხილავდნენ ყველა თეთრკანიანები იყვნენ და საზოგადოების ყველა ჯგუფს არ წარმოადგენდნენ. შესაბამისად, გამამართლებელი ვერდიქტი მოსალოდნელი იყო⁷⁸. ადვოკატს დაედო დისციპლინური სანქცია გაფრთხილების სახით, რადგან ადვოკატის შეფასება რასობრივ ნიადაგზე გაკეთებულად იქნა მიჩნეული საფრანგეთის ეროვნული სასამართლოების მიერ. ევროპულმა სასამართლომ არ გაიზიარა ეროვნული სასამართლოს შეფასება ადვოკატის მიერ რასობრივ ნიადაგზე განხორციელებულ განცხადებასთან დაკავშირებით და განმარტა, რომ „განმცხადებლის პოზიცია იყო ფართოდ აღიარებული შეხედულება, რომ მოსამართლეთა მიუკერძოებლობა, იქნებიან პროფესიონალი თუ ნაფიცი მსაჯულები, არის ღირებულება, რომელიც არ არსებობს ვაკუუმში, არამედ ეს არის შედეგი იმ მნიშვნელოვანი ძალისხმევისა, რომელიც მიმართულია თუნდაც არაცნობიერი მიკერძოების ამოძირკვისაკენ, რომელმაც, კონკრეტულ შემთხვევაში, შესაძლოა

⁷⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No.25405/94 „შოფერი შვეიცარიის წინააღმდეგ“, 1998 წლის 20 მაისი.

⁷⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 29369/10 „მორისი საფრანგეთის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 23 აპრილი. პარაგრაფები 132-139.

⁷⁸ გ. წულუკიძე, რ. კაკაბაძე, ვ. ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI), 2020, გვ.57-58.

იარსებოს გეოგრაფიული ან სოციალური კუთვნილებიდან გამომდინარე და რომელმაც შესაძლოა შემდგომში ადამიანებში გააჩინოს იმის შიში, რომ ისინი არასწორად აღიქმებიან⁷⁹.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებებიდან იკვეთება, რომ ადვოკატის მიერ სასამართლოს კრიტიკა ყოველთვის დაუშვებელი არ არის და იგი კუმულაციური ფაქტორების საფუძველზე უნდა შეფასდეს.

5. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოების პრაქტიკა

სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის საფუძველით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ნაწილში, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტანდარტი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის კანონიერ მიზნად მხოლოდ ქმედითი, სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას და სასამართლოში წესრიგის დაცვის უზრუნველყოფას მიიჩნევს⁸⁰. გამოხატვის თავისუფლების ქართული მოდელი აშშ-ს მოდელის გავლენას განიცდის.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტანდარტით, მოსამართლის საქმიანობასთან დაკავშირებით აზრის გამოხატვა კონსტიტუციურ უფლებად არის მიჩნეული⁸¹. საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით „მოსამართლის საქმიანობასთან დაკავშირებით აზრის გამოხატვა კონსტიტუციური უფლებაა. როგორც საჯარო პირს, მოსამართლეს თმენის ვალდებულება მართლაც გააჩნია, რამდენადაც მისი საქმიანობის კრიტიკა, მის პროფესიულ, თუ პირად თვისებებზე მსჯელობა საზოგადოებრივი ინტერესით შეიძლება იყოს განპირობებული“⁸². სასამართლოს განმარტებით „მოსამართლის, სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე ზრუნვა არ გულისხმობს მოსამართლის პროფესიული საქმიანობის ან სასამართლო გადაწყვეტილების კრიტიკის აკრძალვას. სასამართლოს საქმიანობის მიმართ საკუთარი დამოკიდებულების გამოხატვა, მათ შორის, სასამართლოს სიახლოვეს შეკრებების (მანიფესტაციების) გზით, ადამიანის კონსტიტუციური უფლებაა“⁸³.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სტანდარტი გამოხატვის თავისუფლების სასამართლოს უპატივცემულობის საფუძველით შეზღუდვისას, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომას იზიარებს.

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ 2019 წლის 16 აპრილს მიღებული გადაწყვეტილებით⁸⁴, ბიზნესმენ ფადი ასლის მიერ მოსამართლის მიმართ კრიტიკული გამოხატვა

⁷⁹ იქვე, 57-58.

⁸⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/3/393,397 „საქართველოს მოქალაქეები ვახტანგ მასურაშვილი და ონისე მეზონია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2006 წლის 15 დეკემბერი.

⁸¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/482,483,487,502 „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მომრავა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები ზვიად მიდიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დავით ცაგურია და ჯაბა ჯიშყარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 18 აპრილი. პარაგრაფი 67.

⁸² იქვე.

⁸³ იქვე, 66-ე პუნქტი.

⁸⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. ას-591-591-2018 „ვლადიმერ კაჯაბაძე ფადი ასლის წინააღმდეგ“, 2019 წლის 16 აპრილი.

მოსამართლის კორუმპირებულობის შესახებ გამოხატვის თავისუფლებით დაცულ სიკეთედ მიიჩნია. უზენაესმა სასამართლომ გადაწყვეტილებაში ხაზი გაუსვა ქვეყანაში მიმდინარე სასამართლო რეფორმას, მის მაღალი საზოგადოებრივ მნიშვნელობას და სასამართლოს სისტემის შესახებ საჯარო დებატების არსებობის აუცილებლობას. უზენაესი სასამართლოს შეფასებით „იმ ვითარებაში, როდესაც ქვეყანაში მიმდინარეობს მართლმსაჯულების რეფორმა და სასამართლო ხელისუფლება ფართო საზოგადოების ინტერესშია მოქცეული, სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვა მხოლოდ განსაკუთრებულ, სასამართლო ხელისუფლებაზე/მოსამართლეზე აშკარა და ნეგატიური თავდასხმის შემთხვევაში დაიშვება, რომელიც მიზნად ისახავს მართლმსაჯულების როლის შესუსტებას, სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხელყოფას და მხოლოდ აღნიშნული უნდა წარმოადგენდეს განცხადების გამავრცელებლის მიზანს. სხვა შემთხვევაში, სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევამ შეიძლება დააზარალოს ქვეყნის ინტერესები, შეუძლებელი გახადოს საზოგადოების მხრიდან რეფორმის მიმდინარეობასთან დაკავშირებით აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა, რაც, ბუნებრივია, უარყოფითად აისახება ქვეყნის ინტერესებსა და ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელებაზე. პრეცედენტული სამართლის თანახმად, სასამართლო ხელისუფლების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული საკითხები, რომლებიც უადრესად მნიშვნელოვან ინსტიტუციას წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოებისათვის, ექცევა საზოგადოებრივ ინტერესში. ამ მხრივ, აუცილებელია საზოგადოებაში სასამართლოს განსაკუთრებული როლის გათვალისწინება.“⁸⁵

2019 წლის 16 აპრილს მიღებული გადაწყვეტილებით, უზენაესმა სასამართლომ მიჯნა გაავლო სასამართლო სხდომის დარბაზში განხორციელებულ გამოხატვასა და დარბაზს გარეთ გამოხატვას შორის. უზენაესი სასამართლოს შეფასებით „სასამართლოს ავტორიტეტის, ასევე, ინდივიდუალური მოსამართლის უფლებებთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილია გარკვეული რეგულაციები, რათა გატარდეს პრევენციული ზომები საფრთხის თავიდან ასარიდებლად. როდესაც არასათანადო ქცევა ან გარკვეული განცხადების გაკეთება ხდება სასამართლო სხდომის დარბაზში, საპროცესო კანონმდებლობა (იხ. მაგ: სსსკ-ის 211-ე და 212-ე მუხლები) ადგენს წესრიგის დამრღვევის პასუხისმგებლობის წესსა და შესაბამისი სანქციის შეფარდების შესაძლებლობას. სასამართლო სხდომის დარბაზის გარეთ გავრცელებული ინფორმაციის ნეგატიური შედეგების თავიდან ასარიდებლად კი, პირს, რომლის მიმართაც გავრცელდა ინფორმაცია, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-4 ნაწილის საფუძველზე გააჩნია უფლება, საპასუხო ცნობები გამოაქვეყნოს იმავე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში, რომელშიც გავრცელდა განცხადება“⁸⁶.

6. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი და მისი შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან

გამოხატვის თავისუფლების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტებთან შეუსაბამოა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი (სასამართლოს უპატივცემულობა).

⁸⁵ იქვე.

⁸⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე Nსს-591-591-2018 „ვლადიმერ კაჯაბაძე ფადი ასლის წინააღმდეგ“, 2019 წლის 16 აპრილი.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი პირველი ნაწილის თანახმად, სასამართლოს უპატივცემულობად მიიჩნევა სამართალწარმოების მონაწილის შეურაცხყოფა. ამავე მუხლის მეორე ნაწილის მიხედვით, სასამართლოს შეურაცხყოფად მიიჩნევა იგივე ქმედება საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრის, მოსამართლის ან მსაჯულის შეურაცხყოფით⁸⁷. ნორმის ბუნდოვანებიდან და არაგანჭვრეტადობიდან გამომდინარე, ნებისმიერი გამოხატვა, რომელიც სასამართლოს უპატივცემულობად აღიქმება, შეიძლება შეფასებულ იქნას შეურაცხმყოფელ ქმედებად, რისთვისაც 366-ე მუხლით გათვალისწინებულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლში განმარტებული არ არის რას გულისხმობს „სასამართლოს უპატივცემულობა“ და „სასამართლოს შეურაცხყოფა“, რაც ნორმის ბუნდოვანი და თვითნებური განმარტების შესაძლებლობას ქმნის. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *Roth v. US* განმარტა, რომ „კანონი სათანადო სიცხადით უნდა გადმოსცემდეს გაფრთხილებას იმის თაობაზე, რა ქმედება არის კანონით აკრძალული. ენის განჭვრეტადობა ფასდება ყველას მხრიდან მისი შინაარსის გაგების და პრაქტიკაში რეალიზაციის გზით.“⁸⁸

სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი ბუნდოვანია (vagueness)⁸⁹, რაც ინდივიდს ურთულებს ერთმანეთისგან განარჩიოს კონსტიტუციით დაცული და დაუშვებელი გამოხატვა. სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლის ბუნდოვანება და არაგანჭვრეტადობა ვლინდება იმაშიც, რომ სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი იმდენად ფართო ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას ქმნის, რომ იგი კრძალავს საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით დაცული გამოხატვის თავისუფლების არსებით ნაწილს (overbreadth doctrine)⁹⁰. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ საქმეზე - *Baggett v. Bullitt* განმარტა, რომ არაგანჭვრეტადი და განუსაზღვრელი ნორმით, ადამიანი იმ სფეროსაც შორდება, სადაც გამოხატვის თავისუფლება კონსტიტუციით არის დაცული და ცდილობს თავი შეიკავოს იმ სფეროში გამოხატვისგან, სადაც არაგანჭვრეტადი კანონით გათვალისწინებულმა აკრძალვებმა შეიძლება იმოქმედოს⁹¹. სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი მისი ბუნდოვანებიდან გამომდინარე, არ იძლევა ნორმის ერთგვაროვანი წაკითხვის შესაძლებლობას, რითაც განსაზღვრულობის კონსტიტუციური პრინციპი ირღვევა⁹².

⁸⁷ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=235> [უ.გ. 24.09.2021]

⁸⁸ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 354 U.S. 476 „როთი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“. 1957 წელი.

⁸⁹ გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული კანონის ბუნდოვანება (Vagueness) გულისხმობს იმას, რომ ადამიანს ურთულებდა ერთმანეთისგან განარჩიოს კანონით დასაშვები და დაუშვებელი გამოხატვა არაცხადი და არაგანჭვრეტადი ნორმის გამო.

⁹⁰ overbreadth doctrine: ეს დოქტრინა დამახასიათებელია გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს მოდელისთვის და გულისხმობს, რომ გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული ნორმა ინტერპრეტირდება იმდენად ფართოდ, რომ კრძალავს, როგორც კონსტიტუციის პირველი შესწორებით დაცულ, ისე დაუშვებელ გამოხატვას. overbreadth doctrine იყენებს აშშ-ს უზენაესი სასამართლო გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით საქმეების განხილვისას (R.A.V. v. St. Paul; June 22, 1992).

⁹¹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 377 U.S. 360 „ბაგეტი ბულიტის წინააღმდეგ“, 1964 წელი.

⁹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინება საქმეზე №1/1/657 „საქართველოს მოქალაქე გიორგი ფუტყარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 2 ივნისი. პარაგრაფი 15.

სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლის ბუნდოვანება შესაძლებელს ხდის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ფარგლების იმდენად გაფართოებას, რომ მთავარობას მიეცეს კარტ ბლანში, მხოლოდ ის შინაარსი შეზღუდოს, რომელიც მისთვის პოლიტიკურად თუ სხვა კუთხით მიუღებელია. სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლის ბუნდოვანი მოწესრიგება შესაძლებლობას არ აძლევს „ჩვეულებრივ ადამიანს გაიგოს რა ქმედების ჩადენას უკრძალავს სახელმწიფო“⁹³. სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლის არაგანჭვრეტადობა „ქმნის საფრთხეს სასამართლომ გადაწყვიტოს ბუნდოვანი კანონის ნორმა და თავად განსაზღვროს სტანდარტი, რაც შესაძლოა, კანონმდებლის მიზანს არ წარმოადგენდა“⁹⁴. სისხლის სამართლის კოდექსის 366-ე მუხლით „ბრალდებულის ბედი მოსამართლის დისკრეციაზე და კაპრიზებზეა დამოკიდებული“⁹⁵, რაც გამოვლინდა კიდევ მოქალაქე ზვიად კუპრავას საქმეში, რომელიც მოსამართლემ დამნაშავედ ცნო სასამართლოს უპატივცემულობაში, რაც გამოიხატა მოსამართლის შეურაცხყოფით⁹⁶. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ქმედების დასჯადად გამოცხადების შესახებ გადაწყვეტილების მიღება კანონმდებლის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას წარმოადგენს. შესაბამისად, მან ეს უფლებამოსილება ისე უნდა გამოიყენოს, რომ საშუალება არ მიეცეს სამართალშემდგარდებელს, სამოსამართლეო პრაქტიკის საფუძველზე, თავად შექმნას სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედების შემადგენლობა“⁹⁷.

ამგვარი ბუნდოვანი ნორმები „მსუსხავი ეფექტის“ მატარებელია, რითაც საზოგადოება სანქციის შიშით იძულებულია თავი შეიკავოს საჯარო დიკუსიაში წვლილის შემტან დებატზე კრიტიკული გამოხატვისგან და თავი შეიზღუდოს გამოხატვის იმ ნაწილში, რომელიც კონსტიტუციით დაცული სიკეთეა. „მსუსხავი ეფექტის“ პირობებში, საზოგადოება თვითცენზურას მიმართავს და არაპროპორციული სანქციის შიშით თავს იკავებს გამოხატვისგან⁹⁸.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ გამოხატვის თავისუფლება არ წარმოადგენს აბსოლუტურ უფლებას და მისი შეზღუდვა შესაძლებელია, სასამართლოს ავტორიტეტის დასაცავად როგორც საერთაშორისო, ისე საქართველოს სტანდარტებით „სიტყვის მართლმსაჯულების ობიექტად ქცევა“ დაუშვებელია. გამოხატვის თავისუფლების ქართული კონსტიტუციური მოდელი აშშ-ს გავლენას განიცდის და მოსამართლის კრიტიკის უფლებას მაღალი ხარისხით იცავს. აშშ-ს მოდელის მსგავსად, გამოხატვის თავისუფლების ქართული მოდელი გამოხატვის

⁹³ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. „კოლენდერი ლოსანის წინააღმდეგ“, 1983 წელი.

⁹⁴ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 383 U.S. 463 „გინზბურგი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 1965 წელი.

⁹⁵ იქვე.

⁹⁶ გამოხატვის თავისუფლება, GDI, 2020, გვ. 26-29.

⁹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/2/516 „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმაღაძე და ვახტანგ მაისია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 14 მაისი. პარაგრაფი 37.

⁹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No. 33629/06 „ვაინაი უნგრეთის წინააღმდეგ“, 2008 წლის 8 ოქტომბრი. პარაგრაფი 54. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე No.33348/96 „კამპანა და მაცარე რუმინეთის წინააღმდეგ“, 2004 წლის 17 დეკემბრი. პარაგრაფი 114.

თავისუფლების თვალსაზრისობრივად ნეიტრალური შეზღუდვის პრიმატს ეფუძნება, რაც გამოხატვის თავისუფლების დაცვის მაღალ სტანდარტზე მიუთითებს. მართლმსაჯულების პროცესის შეუფერხებლად, ჯეროვნად და ეფექტიანად წარმართვის ლეგიტიმური მიზნით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ქართული კონსტიტუციური სტანდარტი ბრანდენბურგის საქმეზე ჩამოყალიბებული „ცხადი და მყისიერი საფრთხის“ ტესტის გავლენას განიცდის და გამოხატვის თავისუფლების აშშ-ს სტანდარტს იზიარებს. სასამართლოს კრიტიკის ნაწილში ქართული მოდელი შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულირებას ავითარებს და გამოხატვის საგნის შეზღუდვის პრევენციურებას ახდენს.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „მოდრობა ერთიანი საქართველოსთვის“, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“, საქართველოს მოქალაქეები ზვიად მიდიგური და კახა კუკავა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მოქალაქეები დაჩი ცაგურია და ჯაბა ჯიშკარიანი, საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 18.04.2011; <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1309814?publication=0> [უკანასკნელად გადამოწმდა 30.09.2021];
2. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და ავთანდილ უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 10.11.2009; <https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=300> [უკანასკნელად გადამოწმდა 30.09.2021];
3. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „საქართველოს მოქალაქეები ვახტანგ მასურაშვილი და ონისე მეზონია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 15.12.2006; <https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=310> [უკანასკნელად გადამოწმდა 22.09.2021];
4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ვლადიმერ კაჯაბაძე ფადი ასლის წინააღმდეგ“, 16.04. 2019;
5. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინება: „საქართველოს მოქალაქე გიორგი ფუტყარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2.06.2017; <https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=899> [უკანასკნელად გადამოწმდა 22.09.2021];
6. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმაღაძე და ვახტანგ მაისაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 14.05.2014; <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1925761?publication=0> [უკანასკნელად გადამოწმდა 15. 09.2021];
7. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „შენჯი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 3.03.1919; <https://www.oyez.org/cases/1900-1940/249us47> [უკანასკნელად გადამოწმდა 15. 09.2021];
8. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ბრანდენბურგი ოჰაიოს წინააღმდეგ“, 9.06.1969 წელი; <https://www.oyez.org/cases/1968/492> [უკანასკნელად გადამოწმდა 24. 09.2021];
9. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „აბრამსი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 10.11.1919; <https://www.oyez.org/cases/1900-1940/250us616> [უკანასკნელად გადამოწმდა 15. 09.2021];
10. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „გიტლოუ ნიუ იორკის წინააღმდეგ“, 8.06.1925; <https://www.oyez.org/cases/1900-1940/268us652> [უკანასკნელად გადამოწმდა 3. 10.2021];
11. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ნიუ იორკ თაიმსი სულივანის წინააღმდეგ“, 9.03.1963 წელი; <https://www.oyez.org/cases/1963/39> [უკანასკნელად გადამოწმდა 3. 10.2021];

12. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ლენდმარე კომუნიკეიშენს ვირჯინიის წინააღმდეგ“, 1.05.1978; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/435/829/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 3. 10.2021];
13. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „მკკულოს მერილენდის წინააღმდეგ“, 6.03.1819; <https://www.oyez.org/cases/1789-1850/17us316> [უკანასკნელად გადამოწმდა 3. 10.2021];
14. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ბრიჯი კალიფორნიის წინააღმდეგ“, 8.12.1941; <https://www.oyez.org/cases/1940-1955/314us252> [უკანასკნელად გადამოწმდა 16. 10.2021];
15. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „პენენკამპი ფლორიდის წინააღმდეგ“, 3.06.1946; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/328/331/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 16. 10.2021];
16. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კრეიგი ჰარნის წინააღმდეგ“, 19.05.1947; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/331/367/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 16. 10.2021];
17. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ინ რე სოიერ“, 29.06.1959; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/360/622/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 16. 10.2021];
18. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ჯენტლე ნევადას წინააღმდეგ“, 27.06.1991; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/501/1030/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
19. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „სახერი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 10.03.1952; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/1/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
20. კონფლიქტის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ნოტოპულოსი სტიტვაიდ გრივენსის წინააღმდეგ“, 05.10.2004; <https://caselaw.findlaw.com/ct-court-of-appeals/1057176.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
21. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „როთი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 24.06.1957; <https://www.oyez.org/cases/1956/582> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
22. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ბაგეტი ბულიტის წინააღმდეგ“, 1.06.1964; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/377/360/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
23. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კოლენდერი ლოსანის წინააღმდეგ“, 2.05.1983; <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/461/352/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
24. ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება: „გინზბურგი ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“, 7.12.1965; <https://www.oyez.org/cases/1965/42> [უკანასკნელად გადამოწმდა 14. 10.2021];
25. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „დი ჯოვანნი იტალიის წინააღმდეგ“, 9.07.2013;

26. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კიპრიანუ კვიპროსის წინააღმდეგ“, 15.12.2005;
27. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კუდეშკინა რუსეთის წინააღმდეგ“, 26.02.2009;
28. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „პრაგერი და ობერშლიკი ავსტრიის წინააღმდეგ“, 26.04.1995;
29. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „პერუცი იტალიის წინააღმდეგ“, 30.06.2015;
30. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „მარიან მასკიევსკი პოლონეთის წინააღმდეგ“, 13.01.2015;
31. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კამპოს დამასო პორტუგალიის წინააღმდეგ“, 24.04.2008;
32. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „თურანშაუ და ჯული საფრანგეთის წინააღმდეგ“, 24.11. 2005;
33. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ვორმი ავსტრიის წინააღმდეგ“, 29.08.1997;
34. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ნიკულა ფინეთის წინააღმდეგ“, 21.03.2002;
35. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „შოფერი შვეიცარიის წინააღმდეგ“, 20.05.1998;
36. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „ვინაი უნგრეთის წინააღმდეგ“, 8.10.2008;
37. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება: „კამპანა და მაცარე რუმინეთის წინააღმდეგ“, 17.12.2004;
38. ევა გოცირიძის დისერტაცია თემაზე: „გამოხატვის თავისუფლება კონფლიქტურ ღირებულებათა სამართლიანი დაბალანსების კონტექსტში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით)“, თსუ, საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტი, 2007;
39. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of Expression, Updated – 31 August 2020, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2021;
40. გვანცა წულუკიძე, რაფიელ კაკაბაძე, ვერიკო ბერეკაშვილი, გამოხატვის თავისუფლება და სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის დაცვა, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა (GDI) 2020;
41. სასამართლო პრაქტიკა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, კარი II, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2005;
42. EMC-ს კრიტიკა რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფის საკითხზე იოსებ ჯაჭვლიანის საკანონმდებლო ინიციატივაზე, 2016, <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-s-kritika-religiuri-grdznobebis-sheuratskhqofis-sakitkhze-ioseb-jachvlianis-sakanonmdeblo-initsiativaze> [უკანასკნელად გადამოწმდა 24.09.2021];

43. Article 19” Background Paper on Freedom of Expression and Contempt of Court, International Seminar on Promoting Freedom of Expression With the Three Specialised International Mandates. 29-30 November , 2000;
44. გამოხატვის თავისუფლება საქართველოში, GDI, 2020;
45. გიორგი ბერაია, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის სახელით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემა: ეროვნული სასამართლოების, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს და გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის თეორია და პრაქტიკა, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, XI, 2017;
46. Hon. Marilyn L. Huff, The Effects of Public Criticism of the Judiciary on Judicial Independence, U.S. Federal Judges Association, 2018, p.2.
https://www.federaljudgesassoc.org/egov/documents/1539117619_2837.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 24.09.2021];
47. ევა გოცირიძე, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად (სტრასბურგის სასამართლოს იურისპრუდენციის მიმოხილვა) სამართალი და მსოფლიო, N13, 2019;
48. Attorney-General v Times Newspapers Ltd: HL 1973;
49. Consultant Editor C.J. Miller and David Perry QC, Miller on Contempt of Court, fourth edition, 2018;
50. Leach, Taking a Case to the European Court of Human Rights, Fourth Edition, Student Version, 2017;
51. First Ammendment of the US Constitution, https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment [უკანასკნელად გადამოწმდა 24.09.2021];
52. საქართველოს კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“. 24 ივნისი, 2004;
53. საქართველოს კანონი „შეკრებებისა და მანიფესტაციების შესახებ“. 12 ივნისი, 1997.